

Валерій Редько – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти; проблеми конструювання змісту шкільних підручників іноземних мов; рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності школярів; теоретико-методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземної мови учнів; концептуальні засади організації професійної діяльності вчителів іноземних мов в умовах компетентнісно орієнтованого навчання тощо.

✉ labredko@ukr.net

id <https://orcid.org/0000-0002-4035-4925>

УДК 371

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-187-196>

ОСВІТНЄ ІНШОМОВНЕ КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ГІМНАЗІЇ МЕХАНІЗМІВ СПІЛКУВАННЯ І ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КУЛЬТУРОЮ КРАЇНИ, МОВА ЯКОЇ ВИВЧАЄТЬСЯ

Дослідження виконане в межах НДДКР (реєстраційний номер 0121U100164)

Анотація. У статті автор пропонує власне визначення освітнього іншомовного комунікативного середовища (ОІКС) і окреслює дидактичні та методичні характеристики технології його створення. Трактуючи його своєрідним освітнім простором, він презентує авторську аргументацію та інтерпретує способи і засоби можливого використання збалансованого комплексу методів, форм, видів і засобів навчання, які, за відсутності в щоденній життєдіяльності учнів постійного іншомовного середовища, здатні сприяти активному оволодінню спілкуванням іноземною мовою у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до вимог навчальних програм. Їх ефективність екстраполюється автором на потенційні можливості та набутий освітній досвід учнів 7–9 класів.

Важлива роль в ОІКС відводиться його структурним компонентам, які розглядаються трансдисциплінарними орієнтирами навчальної діяльності учнів і вчителів. Представлені види, форми і засоби навчання в межах ОІКС інтерпретуються у контексті соціальних змін і ставлень до іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та механізму організації та підтримування ситуативних контактів у різних соціальних сферах сучасного різномовного і багатокультурного світового простору.

Визначаючи ОІКС як спеціально змодельовану поліфункціональну систему інтегрованого формування механізмів іншомовного спілкування і ознайомлення з культурою країни, мову якої вивчають учні, автор визначає та презентує принципи його побудови, що дає змогу переконливіше обґрунтувати і чіткіше усвідомити методичну сутність його компонентів і дидактичну потребу в створенні умов їх використання в практичній діяльності, зумовлених змінами педагогічних парадигм і соціальними потребами сьогодишньої світової спільноти. Усі види діяльності учнів автор розглядає під кутом зору тенденцій розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти та орієнтуванням її на компетентнісні засади.

Ключові слова: освітнє іншомовне комунікативне середовище, компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов, інтегроване навчання, іншомовне спілкування.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття вітчизняна шкільна іншомовна освіта почала здійснювати перехід на нові Державні стандарти (Common european framework of reference for languages, 2020) і навчальні програми (Модельна навчальна програма, 2021). Концепція Нової української школи (НУШ) (Нова українська школа, 2016) також зумовила перегляд її цілей і змісту, які детермінуються цими документами. Відповідно до концептуальних засад оновленої освітньої парадигми зміст шкільного навчання спрямовується на компетентнісний підхід як його стратегічний напрям розвитку. Його дидактичні та методичні особливості спричинили перегляд видів навчальної діяльності суб'єктів навчального процесу (вчителя і учнів), а також змісту підручників як основного ресурсного засобу навчального процесу. Видам навчальних дій, що мають життєдіяльність випускників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Змістом навчання кожного освітнього курсу передбачається формувати в учнів здатність ефективно діяти в сучасному мобільному та полікультурному світовому соціумі. Значна роль у цих соціальних процесах належить також іноземній мові як важливому засобу міжкультурної взаємодії. Успішне виконання зазначеної функції вимагає створення певних умов, що сприяли б дидактично ефективній організації процесу навчання іноземної мови, який ґрунтувався б на методично раціонально визначеному змісті, зокрема доцільно дібраних засобах, які можуть забезпечити якісне його засвоєння. Такими умовами ми розглядаємо створення освітнього іншомовного комунікативного середовища як своєрідної спеціально змодельованої поліфункціональної системи, здатної сприяти успішному формуванню міжкультурної особистості учня і підтриманню його активної життєдіяльності в мультилінгвальному та полікультурному світовому соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття у зв'язку з появою різноманітних тенденцій розвитку педагогічної теорії та практики набув певної популярності термін «освітнє середовище», що зумовлено не тільки педагогічними, але й соціальними чинниками. Їх вплив на розуміння сутності цієї категорії спричинив появу різних підходів до визначення її цілей і функцій відповідно до особливостей змісту кожного навчального предмету. Питання освітнього середовища не є новим у світовій та вітчизняній психологічній, педагогічній та інших галузях. Як засвідчив аналіз чинних джерел (Ніколаєва, 2003, Бігич, 2013, Harmer, 2007, Мартінова, 2004), майже всі науковці дотримуються відносно єдиної методологічної сутності поняття, утім урізноманітнюють його зміст аспектами, властивими об'єкту, на яких спрямовується їхнє дослідження. Це, на наш погляд, можна вважати об'єктивною реальністю, оскільки будь-яка педагогічна категорія по-різному виявляється у тій чи іншій науковій, освітній чи навчальній сфері, ретранслюючи особливості свого змісту і практичного використання.

За визначенням психологів, освітнє середовище – це система умов, необхідних для практичної реалізації певної освітньої технології, у межах яких відбувається навчання предмету; це система міжособистісних соціально-психологічних взаємовідносин між суб'єктами навчально-виховного процесу та системи різноманітних видів діяльності, необхідних для соціалізації здобувачів освіти в сучасному світовому просторі відповідно до їхніх вікових особливостей розвитку та індивідуальних інтересів (Pinter, 2006, Common european framework of reference for languages, 2020).

Окремі аспекти організації освітньо-розвивального середовища для профільного навчання знаходимо в статті О. М. Онаць (Онаць, 2021).

Український учений В. Ю. Биков презентує власну візію інформаційно-освітнього середовища, розглядаючи його підпростором інформаційного простору, частиною середовища освітньої системи, предметом діяльності якої є інформаційні об'єкти, а обов'язковими компонентами – засоби і технології опрацювання інформаційних об'єктів, зокрема цифрових, що ситуативно застосовує користувач для забезпечення розв'язання освітніх завдань (Биков, 2020).

Окремі аспекти освітнього середовища представлено у дослідженні наукових співробітників відділу стратегій розвитку шкільної освіти Інституту педагогіки НАПН України (Трубачева, 2021), які адаптували деякі загальні положення його змісту до особливостей функціонування сучасних ЗЗСО. У своїх доробках учені розглянули низку питань, пов'язаних із дидактичними засадами його створення і розвитку, окреслили та схарактеризували чинники впливу на його ефективне функціонування, теоретично обґрунтували та запропонували деякі емпірично перевірені науково-теоретичні положення його використання у шкільній практиці.

На жаль, ми не знайшли будь-яких досліджень цього питання у сфері шкільної іншомовної освіти. А між тим, сучасні трансформації у цій галузі, зумовлені розширенням ролі іноземної мови в сучасному мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі, поява нових тенденцій її розвитку, перехід на нові підходи у навчанні зумовлюють перегляд низки дидактико-методичних положень щодо організації процесу навчання іншомовного спілкування, зокрема визначення, обґрунтування цілей і функцій освітнього середовища, принципів його створення, а також особливостей окремих його компонентів.

Мета статті розкрити дидактичну і методичну сутність поняття освітнього іншомовного комунікативного середовища, визначити та концептуально обґрунтувати методи, форми, способи та засоби інтегрованого навчання іноземної мови і культури учнів гімназії в умовах його використання.

Викладення основного матеріалу. Враховуючи зазначені вище міркування та ґрунтуючи свої концепти на певних дидактичних і методичних тенденціях розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, зокрема загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (Common european framework of reference for languages, 2020) як стратегічного науково-теоретичного підґрунтя для упровадження окреслених ними концептуальних положень, а також компетентнісної парадигми як філософії, що формує інноваційні погляди на освіту та фундаментальні принципи її розвитку (Recommendation of the European, 2018, Редько, 2018, Red'ko, 2022), виникла потреба у дослідженні цілей, змісту та функцій зазначеної категорії для сфери навчання іноземних мов. Важливість і актуальність питання зумовлене тим, що освітнє середовище за своєю соціально-педагогічною сутністю, на думку деяких науковців, є джерелом виникнення різноманітних властивостей і можливостей дитини, чинником впливу на її особистість, джерелом її соціального розвитку та формування здатності до умов життєдіяльності, є початком соціалізації в сучасному світі, спрямованою на адаптування до певного соціального оточення (Pinter, 2006, Red'ko, 2023). Такі зміни виникають у процесі навчання як результат педагогічного впливу на учня з боку вчителя і родини та удосконалюються у подальшій діяльності під час входження його в самостійне життя та його соціалізації у швидкоплинному світовому багатомовному та полікультурному просторі, в якому іноземній мові відводиться важлива роль засобу комунікації.

Отже, можна зробити висновок, що активне становлення особистості учня розпочинається в освітньому середовищі закладу, в якому він навчається, і на його розвиток комплексно впливають усі шкільні навчальні предмети. Якість цього впливу різнобічно залежить від багатьох чинників, зокрема форм організації навчання, методів, що мають забезпечувати засвоєння навчального змісту предмету, способів досягнення очікуваних результатів, видів і форм навчальної діяльності, мотивації до усвідомлення потреб у здобуванні необхідних знань та формуванні навичок і умінь самостійно і доцільно їх використовувати у практичній діяльності, функцій учителя як модератора навчального процесу тощо. Це основні *дидактичні характеристики* технології, що може слугувати методологічним підґрунтям для створення ОІКС. У цілому вони типові для навчання всіх предметів у ЗЗСО. До *методичних характеристик* ми відносимо цілевизначення іншомовної навчальної діяльності, її види та рівень їх збалансованості у процесі навчання, особливості інтегрованого формування механізмів іншомовного спілкування та ознайомлення з культурою народу, мова якого вивчається, особливості змісту, методів/способів використання додаткових дидактичних засобів, методу створення системи/підсистеми вправ і завдань, особливості формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, технологію

діалогу культур, технологію використання мовленнєвих ситуацій як засобів апроксимації іншомовної навчальної діяльності до реальних умов мовленнєвої взаємодії.

Особливості організації компетентнісно орієнтованого навчання учнів, методика проведення індивідуальних, групових, колективних форм іншомовної навчальної діяльності, збалансованого навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, методи роботи з підручником як основним засобом навчання іноземної мови, набуття учнями умінь самостійного добору і використання сучасних інформаційних технологій як механізмів здійснення онлайн спілкування з різними суб'єктами комунікації та формування уявлень про соціокультурні об'єкти країн, мова яких вивчається, – це ті методичні пріоритетні, на наш погляд, чинники впливу на сутність ОІКС.

Отже, враховуючи зазначені вище концепти, ОІКС ми схильні розглядати як *спеціально змодельовану поліфункціональну систему, релевантну реальній ситуації іншомовного спілкування та максимально апроксимовану до неї, в умовах якої відбувається формування і розвиток міжкультурної особистості учня, якій має бути характерна здатність за потреби в різних ситуативно зумовлених соціальних середовищах сприяти створенню та підтриманню іншомовних контактів з представниками інших мов і культур, дотримуючись відповідної комунікативної поведінки, прийнятої в країні, мова якої вивчається.*

ОІКС ми визначаємо як збалансований комплекс методів, форм, видів і засобів навчання, які, за відсутності в щоденній життєдіяльності учнів постійного позаурочного іншомовного середовища, здатні в спеціально створених навчальних умовах сприяти активному оволодінню ними іншомовним спілкуванням у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до сфер, тем і мовного матеріалу, окреслених чинною навчальною програмою (Редько, 2021). Це складне утворення, що ґрунтується на взаємодії двох суб'єктів освітнього процесу – вчителя та учнів, діяльність яких спрямовується на досягнення цілей навчання з використанням дидактично доцільно визначених засобів і методично раціонально організованих у процесі навчання. Його можна трактувати як своєрідний освітній простір, що в процесі оволодіння предметом забезпечує цілісне засвоєння *учнями* навчального змісту, дає їм змогу проявляти та розвивати свої здібності, підвищує інтерес до вивчення предмету, умотивовує їхню іншомовну діяльність, яку вони навчаються виконувати на уроках, дає змогу засобами іноземної мови пізнавати культуру народу, що нею спілкується, а також розповідати своєму уявному іншомовному співрозмовникові про культуру своєї країни, сприяє освіті й вихованню, активізує пізнавальні інтереси, надає можливості для самовдосконалення. Водночас ОІКС дає змогу *вчителю* успішно реалізовувати прогнозовані завдання, проявляти свій професійний досвід, зокрема демонструвати власні творчі дидактичні та методичні напрацювання, що сприяють досягненню мети, передбачає методично доцільне використання методів, форм і засобів оволодіння учнями іншомовною комунікативною діяльністю, сприяє позитивному впливу на їхні навчальні дії, стимулює до активної мовленнєвої взаємодії, враховуючи їхні потенційні можливості та набутий освітній досвід. До ОІКС ми ставимося як до особливого гнучкого технологічного засобу, яким можна управляти, коригувати завдання і функції його структурних компонентів та адаптувати їх до об'єктивних і суб'єктивних умов, у яких воно функціонує. Окрім того, ОІКС можна трактувати як сукупність чинників, які детермінують зміст і технології навчання іншомовного спілкування в сучасних ЗЗСО. Вони різнобічно зумовлюються тенденціями розвитку загальної середньої освіти на певному історичному етапі функціонування суспільства.

Прогнозоване нами ОІКС має сприяти досягненню таких *цілей*:

- створенню освітнього простору, який надавав би учням змогу успішно розвивати їхні іншомовні комунікативні здібності в чотирьох видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі) і адекватно ними користуватися в реальній мовленнєвій взаємодії з представниками інших мов і культур;
- використанню різних форм (індивідуальних, парних, групових, колективних) організації навчання іншомовного спілкування, що апроксимували б комунікативні дії учнів до реальних умов мовленнєвої взаємодії;

- відповідно до тематики спілкування створенню умов для успішного виконання учнями навчальних дій, що сприяють оволодінню нормами комунікативної поведінки, прийняти в країні, мова якої вивчається;
- доцільному визначенню засобів навчання, що сприяють формуванню в учнів здатності у разі потреби добирати до теми спілкування мовні ресурси та механізми їх адекватного використання відповідно до певного соціального середовища;
- створенню і широкому використанню мовленнєвих ситуацій як ефективних засобів навчання іншомовного спілкування у різних соціальних умовах мовленнєвої взаємодії, дотримуючись відповідної комунікативної поведінки;
- створенню ефективних умов для раціоналізації навчання, якщо того потребують ситуативні обставини;
- формуванню в учнів навичок і умінь іншомовного спілкування в різних соціальних середовищах, що ситуативно виникають, та розвитку їхніх здатностей самостійно організувати власну комунікативну діяльність, яка може спонтанно з'являтися в реальних умовах мовленнєвої взаємодії;
- створенню доцільних дидактичних і методичних умов для практичної реалізації освітньої технології компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування відповідно до вікових особливостей та потенційних можливостей учнів, їхнього навчального досвіду, програмових вимог, інтересів, що сприяє успішній соціалізації в навколишньому чужомовному та полікультурному середовищі.

Основним компонентом ОІКС є **зміст навчання**, що реалізується через методи, форми, засоби, види комунікативної діяльності та способи оволодіння учнями операціями і діями у тематичних межах їх виконання. Дидактичним і методичним підґрунтям для досягнення цілей такого навчання слугують науково-теоретичні концепти *компетентісного, комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів*.

Важлива роль у створенні ОІКС належить **принципам** побудови його змісту, який ґрунтується на науково-теоретичних підходах, які методологічно спрямовують увесь процес компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування в сучасних ЗЗСО. А відтак, сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти, що визначають стратегію не тільки розвитку самого ОІКС, але й окремих його компонентів, зумовлюють особливості цих принципів, у зв'язку з чим виникає потреба визначення таких принципів, які різнобічно сприяли б успішному виконанню дидактичних і методичних завдань, декларованих цілями навчання іншомовного спілкування, окреслених чинними навчальними програмами (Редько, 2021) як для кожного класу/етапу навчання, у тому числі 7–9 класів, так і всього навчального курсу в ЗЗСО. До цих принципів ми відносимо такі:

1. Комунікативного спрямування змісту навчання, реалізованого у змісті ОІКС, його здатності забезпечувати можливість організації навчання іншомовного спілкування в усній та письмовій формах у межах тематики, визначеної шкільною програмою.

2. Компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування, що забезпечує формування в учнів міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та дає їм змогу ставитися до іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування в усній та письмовій формах та механізму порозуміння в умовах глобалізації та мобільності сучасного світового простору; сприяє формуванню ключових компетентностей, реалізації життєвих (соціальних, побутових, економічних, фінансових, культурних тощо) потреб, використовуючи іноземну мову як засіб взаємодії в різноманітних сферах.

3. Комплексного досягнення практичної (комунікативної), виховної, освітньої, розвивальної цілей навчання.

4. Взаємопов'язаного навчання іноземної мови і культури народу, що спілкується цією мовою.

5. Паралельного і взаємопов'язаного формування умінь і навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі).

6. Вмотивування навчальної іншомовної діяльності учнів/учениць, обґрунтування соціальної та комунікативної потреби в її виконанні.

7. Системності змісту, його здатності до варіювання в різних умовах використання відповідно до потреб ОІКС.

8. Функціональності усього змісту ОІКС і окремих його компонентів.

9. Відповідності змісту ОІКС цілям навчання, узгодження його з педагогічними парадигмами, домінуючими на сучасному етапі розвитку шкільної іншомовної освіти.

10. Автентичності навчальних інформаційних матеріалів, дібраних до змісту ОІКС, їх доступності, мовної та мовленнєвої відповідності нормам, прийнятим у країнах, мова яких вивчається.

11. Здатності змісту ОІКС або його компонентів до моделювання з метою адаптування до чинних умов навчання та комунікативних потреб.

12. Урахування досвіду, набутого учнями під час вивчення інших навчальних предметів (міжпредметні зв'язки).

13. Актуальності навчальних матеріалів змісту ОІКС, їх відповідності сучасному рівню розвитку науки й техніки, у тому числі педагогічної, психологічної, методичної, лінгвістичної наук.

14. Оптимальності (повноти і достатності) змісту ОІКС для досягнення проміжних і кінцевих цілей навчання.

15. Відносної автономності, самодостатності та гнучкості компонентів змісту ОІКС, що може зумовлюватися умовами навчання.

16. Варіативності компонентного складу змісту, його кореляції з віковими особливостями учнів і ступенями та роками навчання.

17. Усвідомленого оволодіння учнями не тільки змістом навчання, але й способами його засвоєння та використання.

18. Індивідуалізації навчання.

19. Диференціації навчання.

20. Наступності та взаємозв'язку навчального матеріалу у межах ОІКС.

21. Формування в учнів навичок самостійної роботи з метою набуття іншомовного досвіду та умінь удосконалювати та коригувати його відповідно до власних комунікативних потреб.

22. Формування готовності учнів до оволодіння іноземною мовою і удосконалення свого іншомовного досвіду відповідно до ситуативних комунікативних потреб.

23. Сприяння методичній підтримці роботи вчителя з метою ефективної організації навчальної діяльності учнів в умовах ОІКС.

Зробимо спробу інтерпретувати деякі принципи, які можуть викликати певні роздуми/сумніви в їх доцільності для використання в змісті ОІКС. Важлива роль у створенні змісту ОІКС належить принципам добору мовного і мовленнєвого матеріалу. Неможливо навчити учнів спілкуватися лише на текстах описового характеру, а тому доцільно, щоб вони містили певну фабулу, а їх зміст ілюстрував зразки мовлення монологічної та діалогічної форми.

За комунікативного і діяльнісного підходів до навчання іноземних мов в умовах ОІКС по-особливому організовується робота школярів з оволодіння мовним матеріалом. Дедуктивний принцип найбільше, як нам уявляється, відповідає зазначеному підходу. Зазвичай кожна нова мовна одиниця спочатку пред'являється у певному контексті, надаючи учневі первинні уявлення про її значення, форму і функцію у мовленні. Потім пропонується комплекс вправ і завдань, спрямований на формування та активізацію відповідних навичок і умінь використовувати цю одиницю у різних видах мовлення. Доцільно, за потреби, паралельно презентувати вербальні або схематичні правила та мовленнєві зразки як узагальнення навчальної роботи, що буде слугувати орієнтовною основою та певним алгоритмом діяльності учнів.

Усі засоби навчання мають забезпечувати виконання програмових вимог щодо практичного оволодіння школярами мовою як засобом спілкування. Будь-які долучені до навчального процесу теоретичні пояснення і коментарі мають виконувати лише допоміжну функцію і використо-

уватися тільки там, де вони справді можуть сприяти досконалішому засвоєнню граматичного явища або лексичної одиниці для комунікативних цілей.

Після завершення 9-го класу учні мають оволодіти певним рівнем сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, зміст якої окреслений чинною навчальною програмою (Нова українська школа, 2016), на що спрямовуються всі функції ОІКС та його структурних компонентів. Це особливо важливо, оскільки після завершення навчального курсу гімназії певна кількість учнів планує продовжувати навчання в інших типах освітніх закладів, де курс оволодіння іноземною мовою не розпочинається «з нуля», а продовжується з урахуванням іншомовного досвіду школярів, якого вони попередньо набули в основній школі (на базовому рівні).

Відповідно до принципу апроксимації іншомовних навчальних зразків мовлення, що породжують учні в усній та письмовій формах, до його оригінальних аналогів посилюється функція ситуаційного навчання спілкування, котра дає їм змогу оволодівати автентичним мовленням не тільки відповідно до програмової тематики для кожного класу, але й у сферах, які виходять за її межі (Red'ko, 2023). Такого результату можна досягти, якщо в учнів сформувати динамічний стереотип (від грец. *стерео* – міцний, ... зразок як своєрідна система звичок, умінь і навичок, які формуються внаслідок багаторазового повторення дій з метою оволодіння певним об'єктом/діяльністю) самостійно продукувати мовленнєві зразки найбільш типові для різних сфер спілкування, дотримуючись при цьому, як нами вже зазначалося, відповідної комунікативної поведінки, прийнятої в країні, мова якої вивчається, і характерної для певної ситуації, зокрема соціального оточення. Передбачається, що в межах ОІКС в учнів формуються не тільки навички і вміння нормативного оперування рецептивними, репродуктивними та продуктивними діями під час виконання навчальних комунікативних завдань, але й набувається досвід самостійної, індивідуальної, парної, групової, колективної роботи, характерної реальним умовам спілкування, ефективної організації позаурочного навчання, раціоналізації часу на власну освітню діяльність, у тому числі на виконання її видів, передбачених для домашньої роботи, оволодіння уміннями систематизації, узагальнення, диференціації, інтеграції управління своїми діями у процесі навчання.

Зміст ОІКС у 7–9 класах відповідно до особливостей окреслених завдань має спрямовуватися на формування в учнів досвіду здійснення пізнавальної творчої діяльності, а також на формування в них здатності висловлювати (як в усній, так і письмовій формах – залежно від завдань/потреб комунікації) емоційно ціннісне ставлення та судження до об'єктів спілкування, що передбачено відповідною модельною програмою (Нова українська школа, 2016). Звісно, що успішно й ефективно учень зможе виконувати такі дії, якщо навчальною програмою вони передбачені та систематично долучаються до освітнього процесу, зокрема використовуються відповідні вправи і завдання (зі зразками і без них як орієнтовною основою діяльності). Учні усвідомлюють, в яких соціальних умовах мовленнєвої взаємодії, що ситуативно виникають, необхідно використовувати ті чи інші комунікативні зразки та дотримуватися відповідних норм комунікативної поведінки.

Отже, визначені та прокоментовані нами принципи побудови змісту ОІКС, на наш погляд, можуть слугувати методичним підґрунтям для діяльності вчителів іноземних мов та авторів навчальної літератури відповідно до сучасних освітніх парадигм і з урахуванням потреб суспільства до рівня володіння іноземною мовою його громадян.

Результативною характеристикою ефективності ОІКС у гімназійних класах може слугувати рівень іншомовного комунікативного розвитку учня в умовах використання компетентнісної парадигми навчання, а також рівень його інтелектуального, особистісного і соціального розвитку, що певною мірою корелює з готовністю до успішного співіснування (соціалізації) в сучасному мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі, в якому іноземній мові відводиться важлива функція засобу міжкультурного спілкування і механізму порозуміння в сьогodнішньому глобалізованому соціуму.

Саме на ці завдання, на наш погляд, має спрямовуватися ОІКС, що доцільно створювати у вітчизняних ЗЗСО, враховуючи різні інтелектуальні можливості, різні мотиваційні потреби, різні траєкторії розвитку учнів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті презентовано результати дослідження проблеми створення ОІКС як поліфункціональної системи, способи і засоби впливу його компонентів на якість іншомовної освіти в сучасних ЗЗСО.

ОІКС визначається як феномен, який дає змогу не тільки формувати в учнів механізми спілкування іноземною мовою, але й оволодівати елементами культури країни, мова якої вивчається. Чітко і переконливо сформульовано поняття ОІКС і його цілі. Переконливим показником дидактичної ефективності спеціально створеного ОІКС має бути здатність учнів цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною пошуково-дослідницькою діяльністю у межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору та використання мовних засобів та інформаційного матеріалу для продукування іншомовних усних і письмових текстів, а також для ідентифікації чужих висловлень під час їх сприймання. На сьогодні це одне з пріоритетних завдань сучасної шкільної компетентісно орієнтованої іншомовної освіти, яка покликана озброїти учнів уміннями усвідомлено окреслювати для себе проміжні та кінцеві цілі щодо оволодіння різними аспектами іноземної мови та механізмами її практичного застосування у різних сферах життєдіяльності, прогнозувати якість очікуваного мовленнєвого продукту, доцільно добирати навчальні матеріали, необхідні для реалізації власних комунікативних намірів, визначати раціональні та ефективні способи і форми оволодіння навчальним змістом відповідно до своїх потенційних можливостей та ситуативних потреб.

Автор пропонує принципи побудови ОІКС на підґрунті дидактико-методичних підходів до навчання іноземної мови, прийнятих у сучасній шкільній іномовній освіті. Йдеться також про умови навчання, які здатні забезпечувати розвиток в учнів рефлексивних здібностей, зокрема об'єктивно оцінювати власні якості та потреби як міжкультурної особистості та як суб'єкта навчальної діяльності, що передбачає засвоєння не тільки певного іншомовного досвіду, але й стратегій, що дають змогу успішно його набувати у межах навчальної програми у кожному класі та коригувати і доцільно застосовувати відповідно до потреб власної життєдіяльності. Симбіоз цих характеристик детермінує базовий рівень сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів ЗЗСО. Вони адаптуються до умов навчання, потенційних психофізіологічних можливостей учнів різного віку. Саме їх ефективну взаємодію здатна забезпечити, на наш погляд, спеціальна організація процесу формування механізмів компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов. На нашу думку, таким механізмом може бути ОІКС як особлива технологія становлення міжкультурної особистості сучасного учня гімназії.

Ефективність зазначених компонентів ОІКС як і самого цілісного утворення передбачається перевірити у шкільній практиці, що може стати предметом наступного дослідження.

Використані джерела

- Биков, В.Ю., Буров, О.Ю. (2020). Цифрове навчальне середовище: нові технології та вигоди до здобувачів знань. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*, 11–22.
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е. та ін. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних ілінгвістичних університетів*. Київ. Ленвіт.
- Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020.
- Мартинова, Р.Ю. (2004). *Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: монографія*. Київ. Вища школа.
- Ніколаєва, С. Ю., (наук. ред.). (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Київ, Україна: Ленвіт.
- Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Київ. МОН України.
- Онаць, О.М. (2021). *Організація інноваційного освітньорозвивального середовища для профільного навчання. Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару*. Київ. Педагогічна думка, 41–47.

- Редько, В.Г. (2018). Теоретико-методичні засади компетентісно-діяльнісної технології навчання іноземних мов. *Fundamental and applied researches in practice of scientific schools: International Scientific Journal*, 2. Vol.26, 313–320.
- Редько, В.Г., Шаленко, О.П., Сотникова, С.І., Коваленко О.Я., Коропецька, І.Б., Якоб, О.М., Самойлюк-вич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М. (2021). Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти.
- Трубачева, С.Е. та ін. (2021). Заключний звіт про наукове дослідження «Організаційно-педагогічні засади проєктування освітнього середовища гімназії» (2019–2021 рр.).
- Common european framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume. (2020). Strasbourg.
- Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. England: Pearson Education Limited.
- Pinter, A. M., (2006). *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.
- Recommendation of the European Parliament and of the Council of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. 4.6. 2018.
- Red'ko, V., Sorokina N., Smovzhenko L. (2022). Didactic Essence of Competence-Based Content for Foreign Language School Coursebooks. In: *Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph*. Kazachiner O., Boychuk Y., Hali A., etc. (edit.) International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 486–497.
- Red'ko, V., Sorokina, N., Smovzhenko, L., Onats, O., Chyzhevski, B. (2023). Situational Foreign Language Instruction in Competence-based learning framework: Ukrainian experience. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 5, Vol. 22, May 2023, 637–657.

References

- By'kov, V. Yu., Burov, O. Yu. (2020). Cy'frove navchal'ne seredovy'shhe: novi texnologiyi ta vy'mogy` do zdobuvachiv znan`. Suchasni informacijni texnologiyi ta innovacijni metody'ky` navchannya u pidgotovci faxivciv: metodologiya, teoriya, dosvid, problemy`: zbirny'k naukovy`x pracz`, 11–22. (in Ukrainian).
- Bigy`ch, O. B., Bory'sko, N. F., Borecz'ka, G. E. ta in. (2013). Metody'ka navchannya inozemny`x mov ikul'tur: teoriya i prakty'ka: pidruchny'k dlya studentiv klasy`chny`x, pedagogichny`x ilingvisty`chny`x universy'tetiv. Ky'yiv. Lenvit. (in Ukrainian).
- Derzhavny'j standart bazovoyi seredn`oyi osvity`. (2020). Postanova KМУ # 898 vid 30.09.2020. (in Ukrainian).
- Marty'nova, R. Yu. (2004). Cilisna zagal'nody'dakty`chna model` zmistu navchannya inozemny`x mov: monografiya. Ky'yiv. Vy'ssha shkola. (in Ukrainian).
- Nikolayeva, S. Yu., (nauk. red.). (2003). Zagal'noyevropejs'ki Rekomendaciyi z movnoyi osvity`: vy`vchennya, vy`kladannya, ocinyuvannya. Ky'yiv, Ukrayina: Lenvit. (in Ukrainian).
- Nova ukrayins'ka shkola: konceptual'ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly`. (2016). Ky'yiv. MON Ukrayiny`. (in Ukrainian).
- Onacz`, O.M. (2021). Organizaciya innovacijnogo osvitn`orozvy`val'nogo seredovy'shha dlya profil'nogo navchannya. Doprofil'na pidgotovka uchniv u suchasnij gimnaziyi: stan, problemy`, perspekty`vy`: zbirny'k tez Vseukrayins'kogo naukovoprakty`chnogo seminaru. Ky'yiv. Pedagogichna dumka, 41–47. (in Ukrainian).
- Red'ko, V.G. (2018). Teorety'ko-metody`chni zasady` kompetentnisno-diyal'nisnoyi texnologiyi navchannya inozemny`x mov. *Fundamental and applied researches in practice of scientific schools: International Scientific Journal*, 2. Vol.26, 313–320. (in Ukrainian).
- Red'ko, V.G., Shalenko, O.P., Sotny`kova, S.I., Kovalenko O. Ya., Koropecz'ka, I.B., Yakob, O.M., Samoilyukevy`ch I.V., Dobra O.M., Kior T.M. (2021). Model'na navchal'na programa «Inozemna moва. 5–9 klasy`» dlya zakladiv zagal'noyi seredn`oyi osvity`. (in Ukrainian).
- Trubacheva, S.E. ta in. (2021). Zaklyuchny'j zvit pro naukove doslidzhennya «Organizacijno-pedagogichni zasady` proektuvannya osvitn`ogo seredovy'shha gimnaziyi» (2019–2021 rr.). (in Ukrainian).
- Common european framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume. (2020). Strasbourg. (in English).
- Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. England: Pearson Education Limited. (in English).

- Pinter, A. M., (2006). *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press. (in English).
- Recommendation of the European Parliament and of the Council of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. 4.6. 2018. (in English).
- Red'ko, V., Sorokina N., Smovzhenko L. (2022). Didactic Essence of Competence-Based Content for Foreign Language School Coursebooks. In: *Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph*. Kazachiner O., Boychuk Y., Halii A., etc. (edit.) International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 486–497. (in English).
- Red'ko, V., Sorokina, N., Smovzhenko, L., Onats, O., Chyzhevski, B. (2023). Situational Foreign Language Instruction in Competence-based learning framework: Ukrainian experience. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 5, Vol. 22, May 2023, 637–657. (in English).

Valerii Redko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Teaching Foreign Languages at the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: linguistic and didactic tasks of teaching foreign languages in institutions of general secondary education; problems of constructing the content of foreign language school textbooks; levels of formation of foreign language communicative competence of schoolchildren; theoretical and methodological principles of competence-oriented foreign language teaching of students; conceptual principles of organizing the professional activity of foreign language teachers in the conditions of competence-oriented learning, etc.

FOREIGN LANGUAGE EDUCATIONAL COMMUNICATIVE ENVIRONMENT AS A MEANS OF INTEGRATED FORMATION IN GYMNASIUM STUDENTS THE MECHANISMS OF COMMUNICATION AND FAMILIARITY WITH THE CULTURE OF THE COUNTRY, WHICH LANGUAGE IS LEARNED

The study was performed within the R & D (registration number 0121U100164)

Abstract. In the article, the author offers his own definition and outlines the didactic and methodological characteristics of the technology of creating an educational foreign language communicative environment (OICS). Treating it as a kind of educational space, he presents the author's argumentation and interprets the ways and means of possible use of a balanced set of methods, forms, types and means of learning, which, in the absence of a permanent extracurricular foreign language environment in the daily life of students, can contribute to their active mastery of communication in a foreign language in various kinds of speech activity in accordance with the requirements of educational programs. Their effectiveness is extrapolated by the author to the potential opportunities and acquired educational experience of students in grades 7–9.

An important role in OICS is given to its structural components, which are considered transdisciplinary guidelines for the educational activity of students and teachers.

The presented types, forms and means of learning within OICS are interpreted in the context of social changes and attitudes towards a foreign language as an important means of intercultural communication and a mechanism for organizing and maintaining contacts in various social spheres of the modern multilingual and multicultural world space.

Determining OICS as a specially modeled multifunctional system of integrated formation of mechanisms of foreign language communication and familiarization with the culture of the country whose language is studied by students, the author presents its functions, which makes it possible to more convincingly substantiate and more clearly understand the methodological essence of its components and the didactic need to create conditions for their use in practical activities caused by changes in pedagogical paradigms and social needs of today's world community. The author examines all types of students' activities from the perspective of trends in the development of modern school foreign language education and focusing it on competence principles.

Keywords: educational foreign language communicative environment, competence-oriented foreign language learning, integrated learning, foreign language communication.